

"IN UW SPREKEN MOET JA
JA ZIJN EN NEE NEE!"

(MT 5,37)

BIJ DE THEOLOGISCHE NALATENSCHAP VAN DE
ZWITSERSE THEOLOOG HANS KÜNG

"Door grenzen heen breken", met dit motto zou men het werk van Hans Küng kunnen samenvatten. Zelf sprak hij in de eerste delen van zijn memoires over *Bevochten Vrijheid* (2003) en *Omstreden Waarheid* (2008). Zo maakte hij zelf duidelijk dat hij zich een leven als theoloog niet kon voorstellen zonder dynamiek en voortstuwend geestdrift. Dat Rome en haar gehoorzame bisschoppen dit nooit wilden begrijpen, hoort tot de tragiek, maar ook tot de ijzeren consequentie van dit leven. In de zestiger jaren gaat hij uitdrukkelijk in discussie met het werk van Thomas More. Door deze man te beschrijven heeft hij zichzelf in vele opzichten gekarakteriseerd.

Küng werd in 1928 in het Duitstalig deel van Zwitserland geboren. Van 1948 tot 1955 studeerde hij aan de Gregoriana-universiteit in Rome filosofie en theologie. In die jaren genoot hij een hooggekwalificeerde opleiding, waarop de jezuïeten hun stempel hadden gedrukt. Tegelijk ontwikkelde hij een eerste innerlijke afstand tegenover het Romeinse machts-systeem. Hij sloot deze periode in 1957 af met een proefschrift over de Rechtvaardiging bij Karl Barth. Küng verwierf daarmee de geestdriftige instemming van deze protestantse theoloog en gold van toen af als leidende vernieuwer van de katholieke theologie. In het Tweede Vaticaans Concilie vond hij het eerste grote thema van zijn leven: de innerlijke vernieuwing van de katholieke kerk. De door dit concilie in gang gezette ingrijpende veranderingen werden in Nederland en andere landen veel intensiever meegemaakt dan in Duitsland. Hans Küng vond het daarom des te belangrijker dat de internationale theologie nu met één stem sprak en gemeenschappelijk de grote thema's van de vernieuwing operationaliseerde. Samen met Karl Rahner, Yves Congar en Edward Schillebeeckx richtte hij het internationale theologische tijdschrift *Concilium* op, dat decennialang spreekbuis van de vernieuwing bleef en door Rome van alle kanten bestreden werd. Hij stond in contact met collega's als Piet Schoonenberg en Frans Haarsma, leerde veel van de na-conciliaire Nederlandse vernieuwingsinitiatieven en genoot de vriendschap van de oecumenicus en latere kardinaal Jan Willebrands. Het sterkst voelde hij zich verbonden met Edward Schillebeeckx, wiens initiatieven hij vaak overnam en met wie hij al op het concilie nauw samenwerkte. Kritisch verder denkend in de lijn van de constitutie over de kerk *Lumen Gentium* – ook voorzichtig afstand nemend daarvan – schreef hij zijn boek *De Kerk* (1967). Dat kan ook vandaag nog gelden als vernieuwend en exegetisch gefundeerd standaardwerk over de innerlijke vernieuwing van de katholieke kerk.

In het begin van de zeventiger jaren ontwierp hij een narratieve, exegetisch verantwoorde christologie (*Christen zijn*, 1976). De methodische verantwoording daarvan toont grote overeenkomsten met Schillebeeckx' *Jezus, het verhaal van een levende*. Beide werken zijn van blijvende en uiterst belangrijke

betekenis voor de verdere ontwikkeling van de theologie in Europa. Beide boeken willen het dogmatisme van de neo-scholastiek principieel overwinnen, doordat zij de Bijbelse bronnen onvoorwaardelijk als uitgangspunt nemen en aan deze een principiële voorrang verlenen boven de latere dogmatische traditie.

Vervolgens licht Küng in *Bestaat God* (1978) de klassieke religiekritiek van de Nieuwe Tijd door: Hegel, Feuerbach, Marx, Freud en Nietzsche. Daarmee levert hij een standaardwerk af, waarop alle latere studies kunnen terugrijpen. Tegelijk bereidt hij met zijn concept van de 'innerlijke rationaliteit' een eerste weg voor naar een postmoderne gedachtewisseling met het geloof. Wel scheiden zich op dit punt ook de wegen van Küng en Schillebeeckx. Küng toont zich de nuchtere analyticus, die zowel bij eenduidige bevestiging als ontkenning geïnteresseerd is in een verstandelijk begrijpelijke geloofstaal. Schillebeeckx ontwikkelt zich tot de grondlegger van katholieke hermeneutiek die virtuoos weet te spelen met de talrijke vertogen en mogelijkheden van de taal en daarmee aan iedere theologische intolerantie het zicht op ingangen ontnemt. Zo openen zij beiden op verschillende wijzen wegen naar een geloof in een postmoderne tijd, dat zich heeft bevrijd uit de controle door het kerkelijk leergezag.

Maar meer open dan zijn collega confronteert Küng het Romeinse machtsstelsel met de beslissende vraag: hoe staat het met de Romeinse aanspraken op onfeilbaarheid en primaat, die ons beroven van onze innerlijke autonomie en veel mensen dwingen tot dramatische geloofsconflicten? Pas na de verstikkend restauratieve periode van Johannes Paulus II en Benedictus XVI kan men Küngs bepaald profetische vraag uit het jaar 1970: *Onfeilbaar?* op de juiste waarde schatten. Maar weinig collega's hebben Küng indertijd verdedigd, omdat velen zijn vraag als achterhaald beschouwden. Zij hebben zich vergist, en de kerkelijke leiding heeft Küng het doorbreken van dit taboe nooit vergeven. Met Kerstmis 1979 werd hem de kerkelijke leerbevoegdheid ontnomen.

Dat was wel de diepste cesuur in het leven van Küng; in het tweede deel van zijn memoires *Omstreden waarheid* beschrijft hij de gebeurtenissen uitvoerig. Maar ongewild verschaften Rome en haar volgzaam leerlingen deze hun onwelgevallige zoon een geheel nieuwe vrijheid. Nog heel lang blijft *Concilium* zijn thuis. Hij geeft zijn vroegere vernieuwings-thema's nooit op, knoopt nauwere relaties aan met emancipatorische theologen dan men hem zou hebben willen toestaan en is altijd weer participant bij alle latere discussies. Daarmee levert hij het bewijs, dat men ook tegen Romeinse instemming in zijn reputatie als katholiek theoloog kan behouden, ook als

De theologische arbeid van Küng begon met de binnenkerkelijke-theologische vraag naar de Rechtaardiging

men uit de katholieke faculteit in Tübingen verwijderd wordt.

Sinds 1980 concentreert Küng al zijn energie op het bestuderen van de wereldgodsdiensten; al gauw spreekt hij van de 'grote oecumene'. Deze studies verricht hij nooit vanuit een afstandelijke positie als godsdienstwetenschapper, maar vanuit een innerlijke, voor hem niet vrijblijvende identificatie. Zij resulteerden in talrijke en omvangrijke monografieën, in het bijzonder over de monotheïstische godsdiensten, alsook in een grootschalig en veelomvattend filmproject over de wereldgodsdiensten. Zoals altijd zijn zijn boeken onderbouwd met vele feitelijke gegevens en valt daarin te constateren dat hij zich bewust is van de actuele sociale, politieke en emancipatorische processen.

Spoedig springt het grote motto naar voren dat vanaf dan onafscheidelijk bij hem hoort: *"Geen vrede onder de volkeren zonder vrede onder de godsdiensten. Geen vrede onder de godsdiensten zonder dialoog tussen de godsdiensten. Geen dialoog tussen de godsdiensten zonder onderzoek naar de fundamenten in de godsdiensten."* De meeste van deze publicaties zijn in het Nederlands vertaald en hun benadering is door een breed lezerspubliek positief ontvangen. Wellicht is het de kosmopolitische grondhouding van een getalsmatig klein volk, waardoor de Zwitser Küng zich al die tijd intensief verbonden wist met Nederland.

Evenals in het Duitse taalgebied heeft zich sinds 1990 ook in Nederland een verandering in het mondiale bewustzijn voorgedaan. Küng komen woorden als postmodern, post-confessioneel en postchristelijk, postreligieus en posthermeneutisch, postsocialistisch en postkapitalistisch niet zo gemakkelijk over de lippen. Toch verwerft hij zich een helder bewustzijn van het einde van de Moderniteit en de grenzen van de rationaliteit van de Nieuwe Tijd. Nadrukkelijk richt hij de aandacht op een met verwoesting bedreigde en in vrede verzoende wereld, waarin de structuren van onrecht en geweld overwonnen zijn. Deze doelstelling is de dragende kracht van het "Projekt Welthethos", waaraan Küng zich vanaf 1990 gewijd heeft (*Mondiale Verantwoordelijkheid*, 1992). Dit project vormt de samenvatting van het gemeenschappelijke visioen van de wereldgodsdiensten op de gebieden van bescherming van het leven, van rechtvaardigheid, van waarachtigheid en wederzijdse trouw. In het jaar 2018 voegt het parlement van de wereldgodsdiensten daar de opdracht tot instandhouding van de schepping aan toe. Het gaat over ethische, tegelijkertijd politieke en spirituele voorwaarden, die tot in het lijfelijk bestaan hun uitwerking hebben. Zij komen samen in het gebod van een universele menswaardigheid, die in de 'Gouden Regel' wordt geformuleerd.

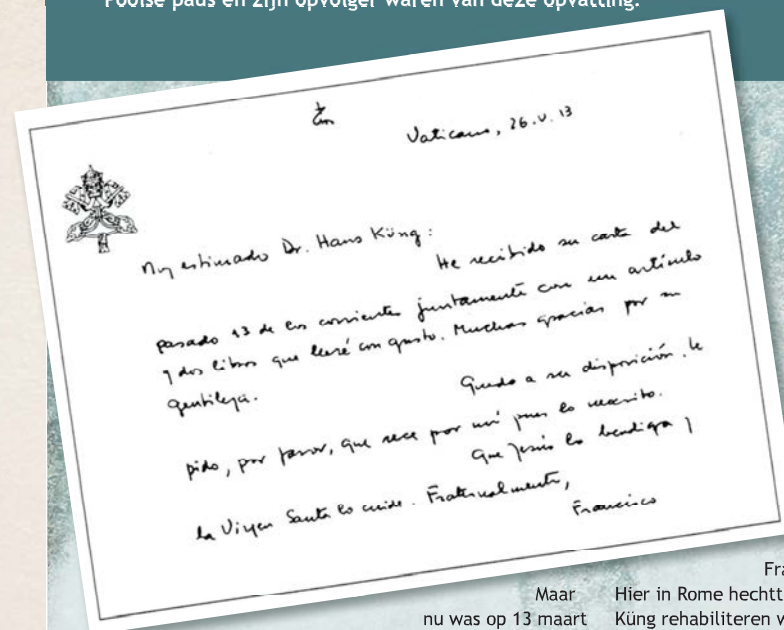
Gaat het hier nog om een godsdienstig project? "Nee", geeft Küng als eerste antwoord. Want dit op de wereldvrede gerichte denken gaat in al zijn inhoudelijke benaderingen de grenzen van godsdienstige taal en specifiek godsdienstige tradities te buiten. Het leidt binnen in een seculier bewustzijn, waarvoor (zoals Paul Tillich dat zegt) het woord 'God' zelf tot symbool geworden is voor God. Daarom omvat dit project evenzeer een veelvoud van zowel godsdienstige zingevingsystemen als niet-religieuze wereldbeschouwingen, die samenkomen in de onvoorwaardelijk valide en onontbeerlijke visie van de mensheid. Maar daar voegt Küng dan in één adem aan toe, dat – hoe je het ook bekijkt – de wereldgodsdiensten de belangrijkste en meest levendige bemiddelende instanties zijn op moreel gebied, waaruit dit seculiere wereldvisioen zonder ophouden zijn voeding ontvangt. Het gaat om de toekomst van de éne mensheid, die slechts op de basis van echt doorleefde en verinnerlijkte vergeving en vrede kan voortbestaan. De theologische arbeid van Küng begon met de christelijk gezien binnenkerkelijke-theologische vraag naar de Rechtaardiging. Bijna niemand begrijpt vandaag deze vraag nog. Deze vraag decodeerde hij in latere werken vanuit een actueel perspectief: een uiteindelijk fundamenteel vertrouwen in het bestaan en op God. Dit thema is bij hem gedurende zijn hele leven actueel gebleven. Alle mensen moeten in vrede en in wederzijds vertrouwen kunnen samenleven. In zijn laatste grote werk (*Doorleefde Menselijkheid*, 2014) spreekt Küng over zijn "laatste grote waagstuk der vrijheid", waarin wij helemaal op God kunnen rekenen. Zonder welke verbittering dan ook maakt Küng thans de situatie door van een zware ziekte.

Een paradox: de wil tot vernieuwing van de kerk, waarmee paus Franciscus in het jaar 2013 aangetreden is, heeft deze kerk in een nieuwe crisis gestort. Daarom blijft het werk van Küng even actueel als dat van vele anderen die in de geest van het Tweede Vaticaans Concilie naar voren getreden zijn. Zij laten alle een angel na die de leidinggeevenden in de kerk moeten verdragen, namelijk de fundamentele en theologisch onderbouwde kritiek op hun arrogante zelfoverschatting die met de boodschap van Jezus niets te maken heeft. Kunnen wij nog hopen op een verbetering? Moeten het traditionele systeem van parochies en de klassieke zielzorg door priesters eerst in elkaar zakken voordat nieuwe inclusieve structuren kunnen opkomen? Hoe lang gaat dit proces duren? De laatste jaren wordt deze vraag van Küng steeds meer met berusting beantwoord. Voor hem blijft meer dan ooit het woord van de Bergrede gelden: "In uw spreken moet ja ja zijn en nee nee!" (Mt 5, 37). Dat is wel de diepste reden voor het wereldwijde respect, dat hij met zijn zo omvangrijke arbeid nog steeds geniet. ●

VERTALING: AD KRIJNEN

TEKST
AD KRIJNEN
FOTO
HANS KÜNG

Hans Küng stootte als geen andere theoloog reeds vroeg in zijn leven op het harnas van de neoscholastieke theologie: één grote verzameling van redeneringen en meningen waar je vaak vraagtekens bij kon zetten. Die waren ontworpen om de mensen rust te brengen. Psychologen noemden dat onzekerheidsreductie, vaak de kern van een therapie. Deze theologie bracht de mensen in de waan dat overal goed over nagedacht was, dat alles klopte, dat Jezus zelf het niet beter had kunnen uitleggen. Natuurlijk werden zijn vraagtekens niet gewaardeerd. De mensen in Rome voelden zich geborgen bij die theologie! Wat moest die jonge Zwitser eigenlijk? Vooral de Poolse paus en zijn opvolger waren van deze opvatting.

overmoeibaar om contact te blijven zoeken deed hij bij dit pakketje een brief: "[...] Mocht ik voor u wat kunnen betekenen, dat ik met mijn 85 jaren nog kan volbrengen, wilt u dat dan alstublieft laten weten. Van harte wens ik u Gods zegen bij uw giga-opgave."

Franciscus moest er even over denken.

Maar nu was op 13 maart 2013 ineens een nieuwe bisschop van Rome gekozen, die zelf met zijn voeten in de modder had gestaan, tijdens tochten 's avonds, de voorsteden van Buenos Aires in. Daar sleepten zo vele mensen hun ellendig bestaan voort: vrouwen met hun dronken mannen, hun kinderen aan de drugs, zonder vast werk en zonder enige vorm van sociaal vangnet. Zou die er ook zo over denken? Hij had toch niet toevallig de naam Franciscus gekozen? Juist daarover had Küng op 14 april nog een toespraak gehouden: waartoe een paus die de naam Franciscus koos zich allemaal verplichtte: eenvoud, de corrupte stal uitmesten, van de armen houden, niet ingekapseld worden enzovoorts. Die tekst was - in het Spaans - op 10 mei verschenen in *El Pais*: "Paus Franciscus, een paradox?" Hij pakte de Spaanse vertalingen van die rede en van twee van zijn boeken, *Wat ik geloof en Is de Kerk nog te redden?* Als altijd

Hier in Rome hechtte men aan continuïteit. Openlijk Küng rehabiliteren was dus moeilijk. Maar het was een prima man. Zijn manier van theologie bedrijven had voor het pastoraat vele nieuwe openingen gemaakt. Op deze manier snapten de mensen in zijn oude en nieuwe bisdom het. Een dag of tien later was hij eruit: een ondershands hartelijk en duidelijk briefje, gewoon met de stapels toeristenpost mee. Achter op de enveloppe: F., Domus Sanctae Marthae ... Binnenin: "Zeer gewaardeerde doctor Hans Küng, uw brief van 13 dezer met een artikel en twee boeken heb ik ontvangen. Die boeken zal ik graag ("con gusto") gaan lezen. Veel dank voor uw vriendelijke geste. Ik blijf graag met u in contact. Alstublieft, wilt u voor mij bidden, want ik heb het nodig. Moge Jezus u zegenen en de heilige maagd u helpen. Broederlijk verbonden, Franciscus."

Klein briefje, groot nieuws!

ZÓ DAT DE GEWONE MAN HET SNAPT

DE PASTORALE MOTIVATIE ONDER DE THEOLOGIE
VAN HANS KÜNG

Het is zomer 1953. Aan de Romeinse eliteacademie heeft Hans Küng een groot deel van zijn opleiding voltooid. Hij heeft zich grondig bekwaamd in de existentialistische filosofie, in de scholastieke theologie en bij Karl Barth, de belangrijkste protestantse theoloog. Maar in Berlijn-Moabit liep zijn gesprek met een jonge kunstenaar die aan de zin van het leven twijfelde, op een mislukking uit. Welke antwoorden had Küng, nadat zijn schoolwijsheid het blijkbaar liet afweten en zijn professoren hem niet helpen konden? Maar tijdens de gedachtewisseling trok, zo zegt hij, een spirituele ervaring als een schok door hem heen. Aan alle beschouwingen over het geloof gaat een fundamentele vraag vooraf: „Hoe kan ik mijn eigen zelf met al zijn schaduwzijden aanvaarden?” (Bevochten vrijheid. Herinneringen, Kampen 2003, 121-123, cit. 122)

HET GELOOF - EEN WAAGSTUK

Men kan er geen bewijs voor aanleveren, veeleer worden wij in staat geacht tot een 'elementair waagstuk'. Küng spreekt over een waagstuk van het vertrouwen. Later licht hij dit toe met een verwijzing naar de betekenis van het begrip 'basisaal vertrouwen' bij Erik H. Erikson (1902 - 1994). Zoals ik bij het zwemmen moet ervaren dat het water mij draagt. Deze menselijke grondhouding gaat vooraf aan alle godsdienstige specifieke vragen. Al gauw staat het voor Küng vast dat deze ontdekking voor de ambtskerk en haar geloofssysteem werkt als een lakmoesproef en een explosief, waardoor het traditionele, aan dogmatisme en leerzegz gebonden geloof uiteen kan spatten. Van dan af zijn vertrouwen, autonoom begrijpen en geëngageerde uitzetting de onvoorwaarde-

lijke randvoorwaarden van zijn denken en krijgen alle begripsinhouden die Küng behandelt een pastorale connotatie. Het is hem erom te doen dat de basis de ruimte heeft zelf te besluiten tot het geloven in vrijheid en de inhoudelijke keuzen daarvan vanuit zichzelf kan voltrekken. Dat wordt voor hem ook het criterium om het succes van zijn werk aan af te meten. Zolang hem dat niet onmogelijk gemaakt wordt, zoekt hij het directe pastorale contact, in zijn enthousiaste werken onder de jeugd in Zwitserland (1957 - 1959), met zijn klein boekje voor jongeren *Opdat de wereld gelove* (Hilversum 1964), zijn engagement in de studentenzielzorg in Münster (1959 - 1960). Zes jaar lang gaat hij iedere zondag om 11 uur voor in een kerkdienst in de centrumparochie van Tübingen, totdat de pastoor deze dienst afschaft. Enkele jaren gebruikt hij bij de jaarlijkse zomervakantie de dagelijkse vroegmis in het ziekenhuis om de nieuwste onderzoeksresultaten over Jezus in een begrijpelijke geloofstaal te gieten. Zijn medewerkers en promovendi, van begin af aan mannen én vrouwen, maken bij vele bijeenkomsten mee 'hoe hij met ons nieuwe vormen van eredienst uitprobeert'. De onverbiddelijke reacties tegenover hem van de kerkelijke leidinggevendenden, kan men grotendeels verklaren uit het gegeven dat Küng bij het kerkvolk in de parochies een enthousiaste weerklank oproept. Vele van zijn boeken werden bestsellers, later kassuccessen. *Christen zijn* is hiervan wel een uitstekend voorbeeld.

GOED GEVOEL VOOR DE EENVOUDIGE VRAGEN

Het is moeilijk het pastorale succes te meten van een theologisch werk. Niemand heeft ooit onderzocht, hoe

bijvoorbeeld de teksten van Küng gebruikt worden en hoe uitvoerig deze aan de basis worden bediscussieerd. Bij Küng gaat het eerder om een paradoxaal effect. Meestal worden de door hem behandelde onderwerpen en boodschappen zo snel algemeen goed, dat zij – zonder daar verder een naam bij te noemen – als vanzelfsprekend gelden. Ik noem enkele voorbeelden:

- Küngs stelling dat *de Rechtaardigingsleer* (1957) ons niet scheidt, maar verbindt (*Rechtfertigung. Die Lehre Karl Barths und eine katholische Bestimmung*, Einsiedeln 1957) is 10 jaar later in vele parochies algemeen goed; in 1999 komt het tot een officiële gemeenschappelijke verklaring van Rome en de Lutherse Wereldbond.
- Küngs boek over *De Kerk* (1967) dat het ambt van voorganger in de ekklesia relateert en een charismatische kerkorde voorstelt, werd 'aan de basis' in feite overgenomen.
- Küngs kritiek op de onfeilbaarheidsaanspraak (*Onfeilbaar?*, Roermond 1970) van paus en hiërarchie roept onder theologen een intensieve discussie op en heeft voor de langere termijn tot een enorme relativering van het officiële leerambt geleid.

- het boek *Christen zijn* (1976) oogst brede weerklank. Het heeft vele mensen de innerlijke vrijheid gebracht om afstand te nemen van hun traditioneel kerkelijke *metafysische* beeldvormingen van Christus en zichzelf onbemand toe te vertrouwen aan het licht en de kracht van Jezus van Nazaret zoals deze ons uit de evangelieteksten op grond van de jongste onderzoeksresultaten tegemoet treedt. Evenzeer laat juist *Christen zijn* zien, hoe ingewikkeld zo'n proces van 'omdenken' verloopt. Enerzijds blijkt duidelijk: Küng is niet simpelweg de geniaal eenzame, bij wijze van spreken solistische vernieuwer van de katholieke theologie. Leg naast *Christen zijn* maar eens het magistrale werk van Edward Schillebeeckx *Jezus, het verhaal van een levende*, dat in hetzelfde jaar verscheen. Bij alle methodische verschillen wordt toch een gemeenschappelijke grondvraag duidelijk: hoe wordt de geschiedenis van Jezus *verteld* en hoe kunnen wij de latere ontwikkelingen afleiden uit deze wortel? Anderzijds beijvert Küng zich vanaf het begin zó te spreken dat (om het met Luther te zeggen) "de gewone man het snapt". Centrale hoofdstukken van *Christen zijn* werden tot twaalf maal toe herschreven, totdat ze voor moderne oren eindelijk transparant waren. Na het lezen zeggen veel mensen bij zichzelf: "Eigenlijk hebben wij dat ook al gedacht". Maar iemand moet de moed hebben die nieuwe gedachten een keer 'officieel' onder woorden te brengen, met overleg te formuleren en in een grotere samenhang in te voegen. Küng is dit kunststuk ook bij andere grote thema's gelukt. Ik noem de Godspraak (*Bestaat God?*, Hilversum 1978), in verschillende monografieën de betekenis van de godsdiensten, de

Het is Küng erom te doen dat de basis de ruimte heeft zelf te besluiten tot het geloven in vrijheid en de inhoudelijke keuzen daarvan vanuit zichzelf kan voltrekken.

vraag naar een wereldwijd ethos dat wereldgodsdiensten en niet-religieuze, maar humaan georiënteerde wereldbeschouwingen een gemeenschappelijk horizon biedt. De ontwikkeling van dit wereldwijd ethos staat eerder aan het begin van de verdere geschiedenis ervan.

EMANCIPATORISCHE DYNAMIEK

Ik stelde dat Küng zijn woorden zó gekozen heeft dat de gewone man het snapt. Maar wordt zo'n theologie dan niet schatplichtig aan de 'tijdgeest', zoals haar vaak wordt verweten? Zeker niet. Immers alle doorbraken in Küngs theologie laten zien, dat deze doortrokken zijn van de bovengenoemde vertrouwensvraag. Daarvan is de rechtrvaardigingsvraag een heel duidelijk voorbeeld. Want achter haar

Wat de Godsvraag betreft heeft hij reeds in de zeventiger jaren het moderne discours geopend en over God gesproken als de "Vader der verlorenen"

ingewikkelde lutheraanse, reformatorische, orthodoxe en rooms-katholieke varianten wordt telkens weer opnieuw de vraag zichtbaar naar zingeving en vertrouwen in het leven. Uiteindelijk gaat het hem om een "vertrouwende, berouw en boete insluitende erkenning" (*Rechtfertigung*, 252) en om het punt dat de mens bij dit vertrouwen "zelf zo actief mogelijk betrokken" is (257). "Alles komt van God, ook de medewerking van de mens daarbij" (258) en in het kader van het door en door menselijk vertrouwen bepleit Küng de *menselijkheid* van God opnieuw te ontdekken (343). Ook bij de onfeilbaarheidsvraag gaat het uiteindelijk om de belangrijke functie van de autonomie, want pas daaruit kan zich welk authentiek geloof dan ook ontwikkelen. Met de ogen van de moderne mens laat zich de onfeilbaarheidsdefinitie van het Eerste Vaticaans Concilie toch lezen als een ten diepste antimodern, antihumaan manifest van wantrouwen tegen het menselijk verstand, tegen alle filosofie van na de scholastiek en tegen de moderne wetenschappen. Dit pleidooi voor het menselijk begrijpen vanuit vertrouwen

staat er dan borg voor dat wereld en geschiedenis met open ogen begrepen en waargenomen worden. Dit leidt tot een nieuwe en hoogst veelomvattende kijk op de Jezusgeschiedenis. Küng doceert daar niet over, maar vertelt deze en plaatst deze vertelling op dezelfde hoogte als een systematisch rationele analyse. Tegelijk verzekert hij er zich zo van, dat dit vertellen iedere keer weer opnieuw gebeurt, opnieuw uitgevoerd wordt en ingebed wordt in nieuwe contexten. Boeken als *Christen zijn* en *Jezus, het verhaal van een levende* kan men niet van buiten leren en als katechismus-antwoorden herhalen. Zo wordt iedere ekklesia waarin over Jezus verteld wordt een nieuwe hedendaagse geschiedenis van Jezus. Maar wie deze Jezusgeschiedenis eenmaal op het spoor gekomen is, komt daarin tot de ontdekking dat juist door haar onze eigen zoektocht naar vrijheid bevestigd wordt en van Godswege gelegitimeerd. Juist deze emancipatorische tendens kunt u ook in Küngs andere grote thema's ontdekken.

GOD EN WERELD

De leidinggeevenden in de kerk en officiële kerkelijke instanties hebben de fundamentele paradigmawisseling, waarvan ook de godsdiensten de gevolgen ondervinden, nog niet ontdekt. Ondanks alle vormen van repressie door de kerkelijke leidinggeevenden en alle polarisaties aan de basis hebben wij allen de transitie doorgemaakt naar een globaal bewustzijn van de totale wereld. De waarheid huist niet enkel in Rome of in Europa en toch zeker niet bij de bisschoppen, maar in alle werelddelen, culturen en religies. Naar mijn mening heeft Küng als een van de eerste katholieke theologen deze paradigmawisseling begrepen.

Wat de Godsvraag betreft heeft hij reeds in de zeventiger jaren het moderne discours geopend en over God gesproken als de "Vader der verlorenen". Hij heeft de religiekritische vertogen van de Nieuwe Tijd gerehabiliteerd en de natuurwetenschappen ingebracht als ernstig te nemen gesprekspartners. Nog altijd wordt zijn kundigheid niet voldoende op waarde geschat om rationeel verklaren en hermeneutisch begrijpen zo op elkaar te betrekken, dat de uiterlijke, op juistheid georiënteerde rationaliteit en het innerlijke, naar de waarheid zoekende begrijpen met elkaar verbonden worden. Juist deze combinatie is voor de vruchtbaarheid van de pastoraal van bijzondere betekenis. Deze kundigheid wordt op een verstaanbare manier gedemonstreerd door indrukwekkende boeken als een historisch verantwoorde en spiritueel georiënteerde uitleg van het Credo (*Credo. De Apostolische geloofsbelijdenis uitgelegd aan tijdgenoten*, Kampen 1993), een bondige discussie met schepping en natuurwetenschap (*Het begin van alle dingen. Natuurwetenschap en religie*, Kampen

2008), een kleine kerkgeschiedenis (*Kleine Geschichte der katholischen Kirche*, Berlin 2006), essays over literatuur respectievelijk muziek en religie. Stuk voor stuk publicaties waarnaar zielzorgers, godsdienstleraren en geestelijk begeleiders altijd graag grijpen. Ten slotte leidde Küngs open blik op de wereld vanaf 1980 in niet aflatende dynamiek binnen in de werelden van de grote godsdiensten. Ook daar gaat zijn belangstelling altijd uit naar het verschaffen van zakelijke informatie en de actueel-theologische duiding daarvan tegelijk. De abstracte waarheidsvraag verschuift naar de achtergrond, nauwkeuriger gezegd: de toegang hiertoe wordt ontsloten via de omweg van de meest uiteenlopende culturen. In die dagen was Küngs accentverlegging naar deze thematiek bepaald visionair, omdat hij in de religievraag de toegang gevonden heeft naar de thema's van de mensheid inzake overleven en vrede. Deze thematiek krijgt nog scherper contouren zodra zij thematisch de inleiding wordt tot het grote slotakkoord van zijn levenswerk. Dat is de vraag naar een wereldwijd en op wereldschaal verbindend ethos, dat evenzeer ethische normen en het vraagstuk van de verwoesting van de wereld omvat als een laatste hoop en spirituele verhouding tot de wereld. Met al deze thema's heeft Küng de zielzorg decennialang baanbrekende thema's, betekenisvolle perspectieven en nieuwe ingangen aangereikt. Op deze weg vol risico's liet hij zich noch door weerstanden vanuit de hiërarchie in het nauw brengen, noch door aanlokkelijke aanbiedingen voor zwakke compromissen verleiden. Dat heeft hem een zeldzame geloofwaardigheid verschaft, die tot vandaag standhoudt. Zijn permanent conflict met de kerkelijke hiërarchie werd voor hem tot een waarmerk van onkreukbaarheid. Het was des te verbazingwekkender, dat hij reeds vroeg het oog gericht hield op de dagelijkse problemen van zielzorg en verkondiging, die het monolithische systeem uiteen deden spatten. ●

VERTALING: AD KRIJNEN

MINI SPECIAL •